

O SCURTĂ POVESTE A VREMURILOR FĂRĂ ZÂMBET

*Dr. Marian BOZA**

Astăzi povestea stomatologiei este una foarte frumoasă, scăpăm de durerile de dinți destul de ușor, extracțiile parcă nu se simt, gura poate să fie plină foarte ușor, evident că de dinți vorbim, iar zâmbetul cu gura plină pare la îndemâna oricui. Trăim vremuri frumoase din acest punct de vedere, însă lucrurile nu au stat mereu așa, iar dinții au reprezentat coșmarul cel mai urât pentru cei mai mulți oameni timp de milenii, indiferent de clasa socială din care făceau parte. Sănătatea dinților umani a avut nevoie de existența dentiștilor, iar aceasta a fost cea mai mare problemă de-a lungul istoriei. În România, prima școală de stomatologie apare după Primul Război Mondial, însă astăzi stăm destul de bine la acest capitol. Astfel, în 2021, România avea 19.792 de medici stomatologi în activitate, echivalent cu 103,5 stomatologi la 100.000 de locuitori, al șaselea cel mai ridicat număr din UE (după Grecia, Portugalia, Cipru, Bulgaria și Lituania). Situația este explicată prin numărul mare de absolvenți de medicină dentară din România, de 1.931 doar în 2021, față de 1.476 în Franța, o țară cu o populație de peste trei ori mai mare¹. Dacă ne întoarcem doar cu 5 ani în urmă, remarcăm creșterea vizibilă a numărului de medici stomatologi, dar sistemul în general prezintă mari probleme sistemice. Unitățile sanitare din mediul urban au dispus în anul 2016 de un număr de 14.426 medici dentiști (87,7% din totalul medicilor din sistemul sanitar). Din punctul de vedere al personalului sanitar care asigură îngrijirea sănătății populației, în mediul rural acesta a fost slab reprezentat, „în anul 2016 desfășurându-și activitatea numai 12,3% dintre medicii dentiști”, se subliniază în analiza citată. Conform acesteia, cei mai mulți medici dentiști lucrau în 2016 în municipiul București și în județele Timiș, Cluj și Iași, fiecare cu peste 1.000 de stomatologi în activitate. La polul opus se află județele Ialomița, Giurgiu și Călărași, fiecare cu peste 70 de medici dentiști în activitate².

* Școala Militară de Maiștri Militari a Forțelor Navale „Amiral Ion Murgescu”.

¹ Sorin Melenciuc, „Cum stă România în raport cu celelalte state din UE privind numărul profesioniștilor din sănătate. Categoria la care suntem detașat pe ultimul loc”, în <https://360medical.ro/stiri/cum-sta-romania-in-raport-cu-celelalte-state-din-ue-privind-numarul-profesionistilor-din-sanatate-categoria-la-care-suntem-detaset-pe-ultimul-loc/2023/08/18/>, accesat la 18 august 2023.

² Iulia Ciuhu, „Câți dentiști au grijă de dinții românilor. Mediul rural este slab reprezentat”, în https://adevarul.ro/stiri-locale/iasi/cati-dentisti-au-grija-de-dintii-romanilor-1857383.html#google_vignette, accesat la 20 aprilie 2023.

Cu toate acestea, România ocupă penultimul loc din Uniunea Europeană după numărul mediu anual de consultații stomatologice (0,3 per capita față de 0,9, media U.E.). Una dintre principalele cauze pare să fie reprezentată de costuri - cabinetele de stomatologie sunt în proporție de 99% private, iar Casa de Asigurări de Sănătate decontează sume infime - 4.000 de lei lunar pe cabinet în acest moment și promite că ar putea deconta 6.000 de lei pe cabinet începând din iulie, de asemenea o sumă mică. În plus, în unele zone rurale este o aventură să ai acces la un cabinet stomatologic, chiar și contra cost - 7 din 10 copii de la sat nu au fost niciodată la stomatolog³. Nevoia de dentiști a apărut odată cu apariția cariilor, a durerii și a complicațiilor medicale din cavitatea bucală. Șocant însă, apariția cariilor a dus la dispariția zâmbetului cu prezența dinților în operele artistice pentru

o foarte lungă perioadă de timp.

Vigée-Lebrun, Marie Louise Elisabeth - Self-Portrait in a Turban with Her Child - 1786.PNG - Wikimedia Commons

În toamna anului 1787, celebra pictoriță Madame Élisabeth-Louise Vigée Le Brun a expus un autoportret la Salonul de la Paris, expoziția bienală de artă organizată în Luvru, renumită pentru stabilirea standardelor gustului parizian și european. Ea s-a înfățișat ținându-și fiica în poală și cu gură întinsă într-un zâmbet plăcut, buzele ei fiind întredeschise pentru a dezvălui dinții albi. În zilele noastre, un zâmbet de dinte alb ca acesta este cel mai banal și neremarcabil dintre gesturi sociale. Ne privește de pe ecranele noastre de televizor și domină panourile

publicitare și afișele de campanie. Totuși acest zâmbet din 1787 a stârnit un adevărat scandal⁴. Perioada de până la acest moment reprezintă subiectul prezentei lucrări, încercând pe cât se poate să demonstrăm cauzele absenței zâmbetului în operele de artă, fără a nega faptul că oamenii au zâmbit și chiar au râs, cu dinți și fără dinți, atunci când au avut motive, pe parcursul

³ Alina Neagu, „Românii, penultimii din UE la numărul de vizite la stomatolog. CNAS decontează doar 4.000 de lei pe cabinet stomatologic, pe o piață 99% privată”, în <https://www.hotnews.ro/stiri-sanatate-26182784-romanii-penultimii-din-numarul-vizite-stomatolog-cnas-deconteaza-doar-4-000-lei-cabinet-stomatologie-lunar-piata-care-este-99-privata.htm>, accesat la 18 mai 2023.

⁴ Colin Jones, *The smile revolution in eighteenth century Paris*, Oxford University Press, 2014, p. 1.

acestor milenii. Cariile dentare reprezintă o problemă majoră de sănătate orală în societatea umană modernă, reprezentând una dintre cele mai comune boli dentare cronice din întreaga lume. Nevoia de a trata dinții cariati a fost binecunoscută și în vremuri istorice. Pentru a îmbunătăți ameliorarea durerii, tratamentele medievale s-au bazat fie pe teoria umorală folosind remedii pe bază de plante, fie pe principii anatomice. Grecii antici și în principal romanii erau familiarizați cu îndepărtarea cariilor prin forarea și curățarea cavității infectate, iar textele egiptene confirmă că această practică a fost stabilită cel puțin în mileniul al V-lea î.Hr.

Cele mai vechi dovezi ale stomatologiei datează din perioada neolitică, probabil asociată cu creșterea dietelor bogate în carbohidrați (unele bacterii precum *Streptococcus mutans*, transformă carbohidrații fermentabili în acizi; o creștere a acidității ar putea favoriza demineralizarea țesuturilor dentare) tipică societăților agricole în comparație cu alimentația mai variată a vânătorilor-culegători. Într-adevăr, obturația dentară din ceară de albine a fost descoperită cu cca. 6.500 de ani în urmă, la un dinte uman din Slovenia, în timp ce perforații dentare de la un burghiu cu arc, probabil pentru îndepărtarea țesuturilor cariate, au fost observate cu cca. 9.000 de ani în trecut, într-un cimitir neolitic din Pakistan⁵.

Studii recente arată că schimbările dietetice către o dietă mai bogată în carbohidrați (de exemplu, exploatarea mare a cerealelor și a amidonului) ar putea să fi avut loc cu mult înainte de neolitic, precedând originea agriculturii cu cca. 10.000 de ani, dacă nu cu 20.000 de ani. Deși este de netăgăduit faptul că frecvența cariilor dentare a crescut odată cu apariția agriculturii, unele regiuni ar fi putut experimenta o schimbare a dietei în timpul Paleoliticului superior mijlociu și târziu, așa cum sugerează o incidență mai mare a leziunilor carioase (rar observată la fosilele hominide) la unele populații umane moderne. Creșterea incidenței cariilor, cuplată cu tehnologia litică adecvată în timpul Paleoliticului superior târziu poate să fi creat un context optim în care să se adapteze utilizarea obișnuită a unei scobitori (din lemn/os) către o intervenție stomatologică rudimentară folosind instrumente microlitice⁶.

Neanderthalienii (230.000-30.000 î.Hr.) prezintă o prevalență ridicată a hipoplaziei smalțului, pierderea dinților antemortem, boala parodontală și abcesele, dar cariile dentare sunt foarte rare printre ei. Șase cazuri de carii dentare (0,48%) au fost raportate printre cei aproximativ

⁵ Gregorio Oxilia, Marco Peresani, Matteo Romandini *et al*, „Earliest evidence of dental caries manipulation in the Late Upper Palaeolithic”, în *Scientific Reports*, 5, 12150 (2015), pp. 1-2, în <https://www.nature.com/articles/srep12150>, accesat la 20 martie 2023.

⁶ *Ibidem*, p. 6.

1.250 dinți de Neanderthal cunoscuți. Prezența cariilor la oamenii de Neanderthal sugerează existența plăcii dentare patogene și condiții alimentare compatibile cu consumul unor carbohidrați cariogeni, în ciuda stilului de viață de vânător-culegător și climat rece existent în timpul paleoliticului mediu⁷. Analizarea evoluției istorice a cariilor la 518 populații umane din Europa, Asia și America, într-o linie temporală largă, de la paleolitic până în prezent, confirmă că în perioadele paleolitice și mezolitice, vânătorii-culegători aveau mai puține carii și leziunile au progresat mai lent. Indicii cariilor au crescut treptat din neolitic până când ajung la ratele ridicate observate în prezent. Luând în considerare doar Holocenul (din 10.000 î.Hr.) în Lumea Veche, s-a observat că indicii scăzuți ai vremurilor mezolitice rămân relativ constante în timpul neoliticului timpuriu (între milenii 9 și 5 î.Hr.), dar a suferit o creștere dramatică de 75% într-un interval scurt de timp de câteva secole în jurul anilor 4500 î.Hr. Acest fenomen, observat în Africa de Nord, Orientul Apropiat, China și Europa a fost atribuit schimbării drastice a dietei care înseamnă introducerea și răspândirea cerealelor în întreaga lume antică.

În Europa ratele cariilor sunt aproape stabile în timpul epocii mijlocii a bronzului (1600 - 1200 î.Hr.) și crește continuu între 1200 î.Hr. și 500 d.Hr. Ar putea însemna că răspândirea agriculturii a avut loc cu cel puțin un mileniu mai târziu decât în alte regiuni ale Lumii Vechi. Vârful este observat în jurul anului 750 d.Hr. urmat de o fază relativ stabilă în perioada Evului Mediu și o a doua creștere, mult mai dramatică, se observă încă din secolul al XVI-lea, și aceasta a atins cele mai înalte recorduri în vremurile noastre. Examinând proporția de indivizi afectați pe populație, s-a observat că în timpul celui de-al cincilea mileniu î.Hr., aproximativ o treime dintre indivizi au fost afectați de carii. În epoca mijlocie și târzie a bronzului (1500 - 300 î.Hr.) proporția de indivizi afectați scade relativ și apoi a crescut dramatic la 56% în secolul al VII-lea d.Hr. Această deteriorare rămâne constantă până în jurul anului 1300 d.Hr. când atinge un nou vârf. Mai aproape, în perioadele recente ale Epocii Moderne, aproape 60% dintre indivizi au fost afectați, iar în timpurile contemporane, observațiile denotă valori globale ce depășesc 95%⁸.

⁷ Luis Pezo Lanfranco, Sabine Eggers, „Caries Through Time: An Anthropological Overview”, în Ming-Yu Li (ed.), *Contemporary Approach to Dental Caries*, IntechOpen, 2012, p. 6, în https://www.researchgate.net/publication/221928541_Caries_Through_Time_An_Anthropological_Overview, accesat la 16 martie 2023.

⁸ *Ibidem*, pp. 8 - 9.

Desigur, îngrijirea stomatologică a fost diferită mult pe atunci și înțelegerea a ceea ce a cauzat cariile și durerea a fost limitată. De exemplu, multe culturi au crezut în „legenda viermelui” care a apărut aproximativ în jurul anului 1.000 î.Hr., conform căreia cariile dentare, durerea și bolile gingiilor erau cauzate de un vierme trimis de demoni să bea sânge din dinții umani. Această idee a progresat timp de aproape 2.000 de ani - până în Evul Mediu – până când arabii au identificat corect că durerea și degradarea sunt cauzate de substanțe necunoscute din cavitatea bucală⁹. Istoria evoluției implanturilor dentare este o carte de călătorie bogată și fascinantă prin timp. De la începutul omenirii, oamenii au folosit implanturi dentare într-o formă sau alta pentru a înlocui dinții lipsă. În aproximativ anii 2500 î.Hr. egiptenii antici au încercat să stabilizeze dinții prin implicarea utilizării firului de ligatură din aur. Manuscrisele și textele lor fac aluzie la câteva referințe interesante la durerile de dinți. În anii 500 î.Hr., etruscii au personalizat benzi de aur lipite pe dinți de la animale pentru a restabili funcția orală la oameni. Cam în aceeași perioadă, fenicienii foloseau sârma din aur pentru a stabili dinții care au fost utilizați; în jurul anilor 300 d.Hr., aceste popoare inovatoare au folosit dinții sculptați în mod creativ din fildeș, care apoi au fost stabiliți cu sârmă din aur pentru a crea un pod fix. Se atribuie primele dovezi ale implanturilor dentare la populația mayașă aproximativ în jurul anului 600 d.Hr. care au excelat în utilizarea bucăților de cochilii ca implanturi pentru dinții mandibulari. Radiografiile făcute în anii 1970 mandibulelor Maya arată formarea osoasă compactă în jurul implanturilor - os care arată uimitor! Mai mult, în jurul anului 800 d.Hr., implantul de piatră a fost mai întâi pregătit și plasat în mandibulă în cultura honduriană timpurie¹⁰. Hipocrate credea că problemele dentare provin dintr-o predispoziție sau slăbiciune naturală. Așa că extracția a considerat-o utilă numai atunci când un molar era liber, căci operațiunea era foarte periculoasă. Penseta dentară, cunoscută anterior ca odontagras, era făcută din fier și ceva plumb, care era și el un metal moale pentru a extrage un dinte ferm înrădăcinat. În jurul anului 100 î.Hr. scria scriitorul roman Celsus

⁹ Diana Antonela Diaconu-Popa, Anca Mihaela Vitalariu, Andrei Melinte, „Religious and spiritual concepts in dental practices in Ancient Orient”, în *International Journal of Medical Dentistry*, Volume 4, Issue 4, October/December 2014, p. 259, în https://www.researchgate.net/publication/272374048_Religious_and_spiritual_concepts_in_dental_practices_in_Ancient_Orient/link/54e3382f0cf2d618e196299a/download, accesat la 4 aprilie 2023.

¹⁰ Celeste M. Abraham, „A Brief Historical Perspective on Dental Implants, Their Surface Coatings and Treatments”, în *The Open Dentistry Journal*, 2014, 8, (Suppl 1-M2), p. 50, în <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4040928/pdf/TODENTJ-8-50.pdf>, accesat la 15 iunie 2023.

destul de multe note despre bolile bucale, precum și despre tratamente medicamentoase dentare care conțin emolienți și astringente; și este curios că unele dintre aceste remedii continuă să fie folosite astăzi. De exemplu, în comunitățile din apropierea munților, este cunoscut că oamenii folosesc cuișoare, un condiment folosit în mod obișnuit în bucătărie, pentru a calma durerile dentare. La Roma, medicina ca profesie era considerată inferioară demnității cetățeanului roman, așa a fost exercitată de medici itineranți și de greci¹¹. Odată cu creștinismul, superstiția a fost schimbată cu adorarea sfinților și a martirilor, pentru fiecare dintre ei era asociată vindecarea unei boli. Astfel, pentru durerile dentare, era Sfânta Apolonia, din moment ce se spunea că rămășițele ei aveau puteri magice. Potrivit legendei, în secolul al III-lea, mai exact în anul 248 î.Hr., a existat în Alexandria o mare persecuție împotriva creștinilor; printre puținii care nu au fugit, era o femeie pe nume Apolonia sau Polonia, care după ce a fost prinsă, a fost torturată și biciuită, în plus i-au rupt toți dinții cu o piatră și cu aceeași piatră au lovit-o în față. Cu toate acestea, Apolonia a rămas cu o mare seninătate în ciuda suferințelor care i-au fost provocate, mai ales că au amenințat-o cu arderea de vie¹². Există o idee greșită că primul președinte al Statelor Unite, George Washington, avea dinți de lemn. Nu a fost cazul - dinții de lemn ar fi fost dizolvați de salivă - dar avea dinți falși. Washington a început să-și piardă dinții la vârsta de 24 de ani, iar până când a depus jurământul ca președinte în 1789, nu mai avea decât un dinte. Pentru a înlocui acești dinți, Washington a purtat mai multe seturi diferite de proteze complete și parțiale. Acestea nu semănau deloc cu protezele moderne. Erau formate din dinții săi proprii, dinți de cal, fildeș de la elefanți și mai multe aliaje metalice diferite ținute împreună cu metal și arc. Washington ar fi preferat cu siguranță aspectul mai natural al implanturilor dentare de astăzi¹³. Din anii 1500 până în aproximativ 1800, dinții au fost în Europa adunați de la cei defavorizați sau de la cadavre pentru utilizarea transplantului. În această perioadă, dr. John Hunter a fost foarte implicat; mulți ani în care a lucrat la „recondiționare” – prin oameni care au achiziționat cadavre în mod subtil prin jefuirea mormintelor. Făcând asta, a fost capabil să observe și să se documenteze în mare detaliu privind anatomia gurii și a maxilarului. În anii

¹¹ Anahí Paulina Leal-Fonseca, Yolanda Hernández-Molinar, „Evolución de la odontología”, în *ORAL*, sep – dic 2016; 17(55), p. 1420, în <https://www.medigraphic.com/pdfs/oral/ora-2016/ora1655g.pdf>, accesat la 17 mai 2023.

¹² *Ibidem*.

¹³ 6 Strange Dental Tales from Famous Historical Figures, în <https://surfcityfamilydentist.com/famous-teeth-in-history-need-dental-exams/>, accesat la 11 martie 2023.

1700, Dr. Hunter a sugerat transplantul dinților de la un om la altul. În 1809, J. Maggiolo a introdus un tub de implant din aur într-un proaspăt loc de extracție. Acest site a fost lăsat să se vindece și apoi o coroană a fost adăugată ulterior; din păcate, a fost înregistrată inflamația extinsă a gingiilor care a urmat procedurii. Nenumărate substanțe în această perioadă de timp au fost utilizate ca implanturi; acestea includ capsule de argint, porțelan și tuburi de iridiu¹⁴. Și mai sordid, unii tâlhari smulg dinții morților pentru comerț. În acel moment această practică era comună pe câmpurile de luptă. Bătălii mari și cu foarte multe victime precum cea de la Waterloo, a constituit un depozit enorm de dinți de bună calitate. Într-adevăr, majoritatea morților erau bărbați tineri și sănătoși, cu dinții în stare bună. Acești dinți s-au îndreptat în principal spre piața engleză, pentru că doar această piață putea absorbi și plăti atât de mulți dinți. Protezele au fost făcute cu acești dinți, aceste proteze numindu-se „Waterloo teeth” sau „dents de Waterloo”. Ele constau dintr-o bază de fildeș de hipopotam pe care au fost fixați dinții naturali (dinții anteriori mai ales). Aceste proteze de la Waterloo au fost un accesoriu esențial pentru persoanele din clasele superioare la vremea aceea. Acest nume a fost extins la toți dinții tineri și sănătoși, colectați de pe orice câmp de luptă și a continuat să fie folosit pe tot parcursul secolului al XIX-lea (1860) indiferent de originea dinților. Acești dinți umani au avut un preț mare și au fost preferați dinților din porțelan apăruiți la sfârșitul secolului al XVIII-lea, care erau realizați de către Dubois de Chémant. Acesta se împărțea între Paris și Londra și astfel poate că l-a inspirat pe Claude Ash care a făcut dinți din porțelan industrial între 1837 - 1840; dar lui Alexandre Billard îi datorăm prima producție pe scară largă la Paris în 1834¹⁵. Prima soție a lui Napoleon, Josephine de Beauharnais, a fost o femeie foarte frumoasă, (cu 6 ani mai în vârstă); în nici unul din portretele care o reprezintă, ea nu zâmbește, se pare, că din cauza dinților alterați. Ea era din Martinica, unde a locuit înainte de a veni în Franța. În acest loc atunci ca și astăzi oamenilor le place să mănânce și să sugă trestie de zahăr, ceea ce ar explica dinții distruși și absența zâmbetului în portretele sale¹⁶. Profesia stomatologică are o profundă datorie de recunoștință față de un francez remarcabil pe nume Pierre Fauchard (1678 - 1761). Cunoscut ca părintele stomatologiei moderne, el a adunat tot ce se știa în Occident despre

¹⁴ Anahí Paulina Leal-Fonseca, Yolanda Hernández-Molinar, *op. cit.*, p. 1420.

¹⁵ Eric Dussourt, „Anecdotes bucco dentaires en relation avec l'Épopée Napoléonienne”, în *Actes. Société française d'histoire de l'art dentaire*, 2018, 23, p. 41, în https://www.biusante.parisdescartes.fr/sfhad/wp-content/uploads/ACTES/LUXEUIL_2018/8_Dussourt.pdf, accesat la 12 mai 2023.

¹⁶ *Ibidem*, p. 42.

stomatologie, a organizat-o și a prezentat-o într-o lucrare epică intitulată „Le Chirurgien dentiste; ou, traite des dents”. În această carte, care a fost publicată în 1723, el a descris carii dentare, anatomia dintelui, boli bucale și deformări dentare. El a fost primul care a exersat stomatologia într-o manieră științifică și primul care a furnizat tehnici de management a practicii pentru sporirea confortului pacientului. Cartea sa a subliniat proceduri extrem de sofisticate pentru extracția dinților, prevenirea bolilor și restaurări dentare. Multe dintre ideile lui sunt încă acceptate și, cu siguranță, erau cu mult înaintea timpului lor. Pierre Fauchard era un adevărat profesionist - el a contestat ideea că practicanții ar trebui să-și păzească gelos cunoștințele și aptitudinile și a fost un puternic susținător al punerii în aplicare a edictului din 1699, care impunea stomatologilor și altor profesioniști să se supună unui examen înainte de a li se permite să efectueze practica. Din păcate, edictul nu a fost niciodată pus în aplicare¹⁷.

Dacă a existat vreodată o perioadă propice dezvoltării stomatologiei, aceasta a fost secolul al XIX-lea. Pe noul continent american s-au născut multe școli: prima, la Philadelphia, în 1828. Pregătirea modernă, promovarea împărtășirii cunoștințelor de către asociații și reviste științifice, au făcut din această țară un El Dorado medical. Astfel, mulți medici și chirurghi dentari merg la pregătire, și se întorc din Statele Unite, mai bogați în cunoștințe și oferindu-și serviciile celor mai importanți oameni din Europa, precum Apollonie-Pierre PRETERRE sau Alfred GYSI. Se deschid școli de stomatologie în marile capitale precum Paris, Londra, Viena sau Moscova. Printre inovațiile care s-au răspândit în Europa se numără: anestezia generală prin inhalare (Horace Wells, protoxidul de azot, 1844), cauciucul vulcanizat (Goodyear, 1844), strungul dentar (Morrison, 1872), digul dentar Barnum (1865) și Hill guta (1849), pentru a numi doar câteva. Black este un stomatolog cunoscut pentru clasificarea lui a dimensiunii cavității bucale, precum și pentru modificarea formulei de amalgam inventată în 1826 de Taveau, un medic dentist francez. Doar marile personalități ale vremii își puteau permite îngrijirea acestor stomatologi formați în școli de specialitate. În Austria, profesorul Adolf Zsigmondy, care a fost, pentru o vreme, stomatolog al împărătesei Elisabeta, a efectuat cercetări ample despre galvano-cauterizare în chirurgie, profitând de progresul european. Pasionat de odontologia conservatoare, a dezvoltat obturația pe bază de aur coeziv și și-a efectuat obturațiile de canal pe bază de gută dură. De asemenea, a fost foarte angajat în recunoașterea chirurgiei

¹⁷ Edward Feinberg, *A Short History of Modern Dentistry*, în <https://www.edwardfeinbergdmd.com/history-of-dentistry/>, accesat la 16 mai 2023.

dentare ca specialitate medicală în sine. Și-a publicat, de asemenea, tratatele într-un jurnal trimestrial de stomatologie.

Cunoscând legătura dintre zahăr și carii, împărăteasa Elisabeta i-a scris vărului său Ludwig al II-lea, regele Bavariei care avea multe abcese, că „nu este surprinsă de problemele lui dentare pentru că mănâncă doar dulciuri”¹⁸.

Igiena orală se pierde în negura timpului: sumerienii cunoșteau folosirea scobitorii și a pensetei, ambele servesc pentru dislocarea și îndepărtarea resturilor alimentare blocate între dinți. Metodele și instrumentele folosite pentru curățarea gurii și a dinților, de-a lungul secolelor, au fost întotdeauna strâns legate de rituri religioase și culturale, superstiții, misticism, cunoașterea medicală, șarlatanism, ținând cont de măiestria și calitățile artistice care au evoluat odată cu piața și industria.

În vechiul Egipt, s-a recurs la diverse procedee pentru periajul dinților: paste de mestecat și scuipat (numite masticatorii), bețișoare de lemn, pulberi și chiar și urina! Și românii păreau că acordă importanță igienei dinților deoarece au folosit și ei scobitori care puteau fi din os, argint sau oase de pește și poțiuni pe bază de plante sau de frasin¹⁹. Așa dentara era cunoscută în secolul al XV-lea sub numele de *esguillette*: este un șnur de mătase folosit pentru curățarea între dinți. În 1455 este folosită de ducele și ducesa de Orleans. Antoine de Leeuwenhoek a fost cel care a descoperit prezența bacteriilor pe tartru, în 1683, și le desenează: ceea ce numim placă bacteriană dentară. Dintr-o gravură în lemn din Enciclopedia Chineză din 1609, „Lei Shu ts'ai t'u hui”, aflăm că peria dentară a fost inventată la 25 iunie 1498²⁰. În timpul Epocii Luminilor a apărut prima periuță de dinți modernă așa cum o cunoaștem astăzi. Un obscur legător de cărți englez, William Addis, născut în 1734 la Clerkenwell din districtul London, proiectează o periuță de dinți pentru uzul său personal. Addis dobândește notorietate, și-a schimbat locul de muncă, s-a dedicat fabricării articolelor

¹⁸ Salomé Cron-Renard, „L'impératrice Élisabeth d'Autriche et l'art dentaire”, în *Actes. Société française d'histoire de l'art dentaire*, 2014, 19, pp. 43-44, în https://www.biusante.parisdescartes.fr/sfhad/wp-content/uploads/ACTES/TOULOUSE_2014/2014_10.pdf, accesat la 11 iunie 2023.

¹⁹ Dispositifs médicaux et progrès en santé bucco-dentaire, în *SNITEM • COMIDENT • LES INNOVATIONS TECHNOLOGIQUES MÉDICALES*, 3, ÉDITION SEPTEMBRE 2018, p. 9, în https://www.snitem.fr/wp-content/uploads/2021/02/snitem_sante_bucco-dentaire_web-2.pdf, accesat la 14 iunie 2023.

²⁰ Joseph Rechtman, „La brosse à dents et son histoire (1780-1980)”, în *Histoire des sciences médicales*, vol. 14, n° 2, 1980, pp. 221-222, în <https://www.biusante.parisdescartes.fr/sfhm/hsm/HSMx1980x014x002/HSMx1980x014x002x0221.pdf>, accesat la 14 mai 2023.

periuțelor de dinți, devenind furnizorul Majestății Sale Britanice Regele George al IV-lea (de fapt prinț-regent până la moartea tatălui său George al III-lea, retardat mintal din 1824)²¹.

Aparent, un emigrant din Vechiul Regim a fost cel care a introdus periuța de dinți în Franța, unde a cunoscut un anumit boom datorită lui Bonaparte, Primul Consul care, foarte atent la persoana sa, își peria foarte regulat dinții și și-a răzuit partea din spate a limbii cu o racletă, obiecte care apar în toate kiturile de campanie din 1800 și dintre care unul se află în muzeul Carnavalet din Paris. Acest lucru din argint-aurit a fost predat, la Sfânta Elena, de împărat, generalului Bertrand pentru a fi oferit regelui Romei pentru cea de-a șaisprezecea aniversare. În imposibilitatea de a face acest lucru, generalul Bertrand a lăsat-o moștenire orașului Paris în 1840. Această perie pentru cu dinți este opera meseriașului Biennais (1805). Martin-Guillaume Biennais, născut în 1764, pensionat în 1819, a făcut avere, respectat pentru probitatea sa legendară, a murit în 1843. O altă periuță de dinți a lui Napoleon poate fi găsită la Institutul Wellcome din Londra. O periuță de dinți aparținând împărătesei Josephine se află în Castelul Malmaison²². În secolul al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea, periuța de dinți va varia doar în funcție de modă. În primul rând e un lux, o parte integrantă a unei pungi de toaletă, aspectul său depinde de stilurile celorlate obiecte: cel mai adesea mânerul este sculptat sau gravat în os, în fildeș sau în argint. Peria este concavă, ridicată la capete cca 35 mm lungime, părul este din peri naturali (porc sau mistreț), păr de cal sau pir târător. În 1945 au apărut primele perii de nailon, aceasta este mult mai rigid, nu este lustruit și, prin urmare, mult mai periculos decât părul firesc, de unde și aversiunea față de nailon, o aversiune care încă persistă, deși nailonul de astăzi nu are nimic de-a face cu strămoșul său din 1945²³.

Perii non-manuale: progresul imens al introducerii miniaturizării:

- în 1956, periuța de dinți electrică a Dr. M. Bergman și P.G. Woog, din Geneva (Elveția), al cărui rezultat pare să mărească timpul periajului prin eliminarea oboselii manuale, fără ameliorarea calității periajului, dacă este utilizat greșit;

- peria electrolitică, al cărei scop este de a provoca ionizare fluorului conținut într-o pastă de dinți pe suprafața dintelui, astfel asigurându-se eliminarea plăcii dentare. Această periuță de origine franceză a fost patentată de inginerul Raymond Vermoux în 1952 și comercializată în Statele Unite și în Japonia în anii 1970;

²¹ *Ibidem*, p. 222.

²² *Ibidem*, pp. 222 – 223.

²³ *Ibidem*, pp. 223 – 224.

- la sfârșitul anului 1972, periuța de dinți cu ultrasunete: un generator în miniatură de ultrasunete le transmite la o periuță de dinți miniaturală folosită fără pastă de dinți²⁴.

Din antichitate și cu mult înainte de apariției periuței de dinți, în toate civilizațiile s-au dezvoltat diferite remedii care trebuiau să trateze sau chiar să întrețină dinții de-a lungul secolelor. Printre cele mai uimitoare sunt pământ din Nubia, așchii de piatră sau blocuri de aur solid, pulbere de mosc și ghimbir pentru albire, frunze de smirnă, verbină, cenușă de corn de bou sau cap de lup... Și dacă Fauchard a dat deja la vremea lui câteva rețete de pudre, paste și ape de pastă de dinți, abia în secolul al XVIII-lea s-a ajuns ca pasta de dinți să fie produs industrial. În cele din urmă, cea mai recentă descoperire majoră pentru pasta de dinți se refera la adăugarea de fluor, pentru a preveni apariția de noi carii sau evoluția cariilor din timp²⁵.

Suntem aproape de începutul revoluției stomatologice din secolul XX, legiferarea și dezvoltarea profesiei de stomatolog, noutăți legate de anestezie și utilizarea radiografiilor, materiale noi și inovatoare pentru implanturi și punți dentare, iar totul culminând cu utilizarea calculatorului în proiectarea și realizarea lucrărilor dentare.

Pe scurt, am încercat schematic să prezint apariția cariilor exact în momentul în care oamenii au devenit agricultori din vânători, totul datorându-se schimbării structurii alimentației, ca important rezultat al acestei prime revoluții umane extraordinare, neoliticul. Această revoluție nu doar alimentară, a dus la o creștere exponențială a populației umane. Până în anul 8.000 î.Hr., populația a crescut la aproximativ 10 milioane de oameni la nivelul întregului glob. Invenția agriculturii în cele din urmă a dus la urbanizare, iar populația a crescut la 50 de milioane în epoca bronzului. Pe vremea lui Hristos, populația creștea la 250 de milioane, înainte de a ajunge la primul miliard la sfârșitul secolului XVIII²⁶.

Până la cealaltă revoluție majoră, cea industrială când s-a trecut de la agricultură la manufactură și producerea de bunuri la o scară largă, oamenii au încercat metode fără succes pentru a scăpa de durere și suferință din cauza dinților. Pe lângă boli, uneori pandemii ucigătoare, războaie și capricii climatice, omul s-a confruntat în această perioadă de milenii și cu neputința

²⁴ *Ibidem*, p. 225.

²⁵ Dispositifs médicaux et progrès en santé bucco-dentaire , ..., p. 10.

²⁶ Lincoln Taiz, „Agriculture, plant physiology, and human population growth: past, present, and future”, în *Theoretical and Experimental Plant Physiology*, 25(3), 2013, p. 167.

în
<https://www.scielo.br/j/txpp/a/TWxQX34RrdTmTPpDPtgNhS/?format=pdf&lang=en>, accesat la 17 iulie 2023.

luptei împotriva cariilor. Au fost afectați toți, capete încoronate, negustori bogați și locuitori ai bordeielor, iar viața lor a fost marcată de acest flagel, care pe lângă durerile uneori insuportabile, făcea ca în scurta lor maturitate să le dispară ... zâmbetul. Această perioadă a fost analizată, o perioadă de căutări, de începuturi și de mici soluții pentru gestionarea durerii de dinți.

A SHORT STORY OF TIMES WITHOUT A SMILE

-abstract-

Key Words: caries, Neolithic, painter Élisabeth Vigée Le Brun, teeth, dentists, „Waterloo teeth”, Pierre Fauchard, toothbrush.

A short story about the impact of caries on the history of humanity, starting with their appearance during the Neolithic revolution when the diet became based on cereals and ending with the industrial revolution, which led to the saving of teeth thanks to a series of spectacular inventions.

It will be a brief review of myths, research and innovations that are in full swing, all with the intention of removing the pain, eliminating the causes that led to caries and the replacement of lost teeth.

It is a long period of time in which mature people refrain from smiling, a fact highlighted by the absence of this image in works of art, until the scandal caused in 1787 by the painter Élisabeth Vigée Le Brun, who brings back the tooth as a subject of artistic interest.